

Sia Nikiforova

(Bulgaria, Institute for Historical Studies, Bulgarian Academy of Sciences, Macedonian Scientific Institute)

Macedonia. History and Culture from Antiquity to the Present

Vol. 1, 2. Sofia: Prof. Marin Drinov Publishing House of the Bulgarian Academy of Sciences. 2023

Abstract: The collective academic work *Macedonia. History and Culture from Antiquity to the Present*, which had its official premiere on 4 April 2024 at the Bulgarian Academy of Science, is the culmination of extensive and multifaceted research that united the efforts of several scholars, most of whom are members of the Macedonian Scientific Institute. The two volumes, published by the esteemed Prof. Marin Drinov Publishing House, mark the 75th anniversary of the Institute for Historical Studies at the Bulgarian Academy of Sciences and the 100th anniversary of the Macedonian Scientific Institute in Sofia. These comprehensive and richly illustrated books are intended for both professional scholars and the general public. They illustrate the resilience of Bulgarian cultural and historical heritage in Macedonia from antiquity to the present.

Сия Никифорова

(България, Институт за исторически изследвания – Българска академия на науките, Македонски научен институт)

Македония. История и култура от Древността до днес

Т. 1 и 2. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“. София, 2023

По редица причини: недостатъчен достъп до архивни документи за историята на съвременността, избягване от страна на учените на деликатната и опасна в тоталитарното и посттоталитарното общество тема „Македония“, досега в България не беше публикувано представително обобщаващо издание за историята на Македония след Втората световна война.

С тези думи на доц. Наум Кайчев, който представя втория том на изданието, обект на вниманието ни, започваме това кратко изложение, спокойно отнасяйки думите на уважавания университетски преподавател към целия период от историческото съществуване на географската област Македония.

Двата тома на колективния академичен труд „Македония. История и култура от Древността до днес“, чието официално представяне се състоя на 4 април 2024 г. в Голямата зала на Българската академия на науките, са резултат от продължителна и многопластова научноизследователска работа, която ангажира вниманието на редица учени, голяма част от които членове на Македонския научен институт, където всъщност се ражда и идеята за написването му. До момента българската наука, с известни изключения, се намираше в дълг към поколенията българи от Македония, и пропускаше да даде своето категорично становище, основаващо се на историческите извори и документацията, по отношение на характера на историко-географската област. Въпреки че първоначалната идея е създаването на чисто историческа колективна монография, се оказва, че дългогодишното натрупване на премълчаваните факти и обстоятелствата, свързани с историята

на областта, не могат да изчерпят редицата от проблеми, занимаващи научната общност днес.

Книгата се посвещава на 100-годишнината от създаването на Македонския научен институт и на 75-годишнината от основаването на Института за исторически изследвания към Българската академия на науките, като том I включва периода от Античността до Втората световна война. Появата и налагането на името „Македония“ през Античността и възможността, която се открива пред българската национална кауза за разрешаването на македонския въпрос по време на Втората световна война, са двата крайни хронологически маркера, между които протича историческият разказ в тома.

Поради желание да не ставаме досадни на читателя ще споменем само водещите имена на учените, които участват в изданието, но ще се въздържим от изброяването на всички, не защото подценяваме направеното от тях, напротив (тук е мястото да се посочи името на доц. Александър Гребенаров, който е безспорният „мотор“ на делото, или пък това на проф. Георги Николов, чиято изчерпателна и много увлекателна част за средновековната история на Македония буквално „разбива“ македонистките попълзновения) – всеки един от авторите има пълна заслуга за стойността на книгата. Благодарение на проф. Петър Делев Древна Македония присъства не само със славното си минало при Аргеадите, но и с превръщането ѝ в главна опора на римската власт на Балканския полуостров и гранична територия между оформилите се през Средните векове два християнски свята – източноправославния и католическия.

В том I, освен класически разпределеното по хронологията на традиционната периодизация изложение, се съдържат и тематични глави, даващи възможност за по-задълбочен прочит на отделните проблеми, наложили се постепенно, заради специфичното място на областта в историята на Балканския полуостров от края на XIV век насетне. Присъствието на тематика, която разглежда Македония в международните документи: от поставянето на българския политически въпрос в Европа до включването на България в Първата световна война, или за мястото на Македония в системата на Късната Османска империя, включително за ролята на Българската Екзархия в качеството ѝ на основна духовна и дипломатическа сила, работеща за съхранението на българския дух в областта – представлява безспорно оригинален начин за допълване на знанието за региона. Няма как съставителите на книгата да избягат от националноосвободителното движение, което е представено подобаващо за целия период от 1878 до 1944 г. и проследява основните моменти от борбата на българите за национално обединение, включвайки както събитията и идеите на личностите в самата географска област Македония, така и развитието на противоборството в създадената освободителна организация, пренесли се на територията на свободна България.

Заради структурата на двутомника, при която вторият том е представен преобладаващо от етнографска и културна тематика, тук е мястото да споменем и някои недостатъци на изданието. Става въпрос за липсата на глави, посветени изцяло на икономическото развитие на региона, което, с изключение на разработената от проф. Даниел Вачков част, бива подценено. Можем да използваме момента и да си пожелаем българската наука да развие докрай началото, поставено с тази книга, като се изработят тематични монографии и сборници, които да представят Македония и от чисто социалноикономически, геополитически, защо не и транспортно-съобщителен ъгъл. Разбира се, напълно подкрепяме и думите на Николай Поппетров, споделени по време на представянето, който изнесе на първо място огромната културна тежест на българското в Македония, което също заслужава отделно изследване и поставянето му като основен елемент в международен план.

В споменатия междуременно том II съставителите на изданието завършват хронологическия разказ с историята на Македония до съвременните събития от началото на новото хилядолетие. Благодарение на есенциално представените проблеми на реалностите в Югоизточна Европа след 1944 г. и започването на Студената война (от съдбовните грешки на БКП по македонския въпрос, разгледани от доайена на Македонския научен институт доц. Стоян Германов, до днешните отношения с Република Северна Македония, описани от доц. Наум Кайчев), читателите могат лесно да изградят представа за днешното състояние на споровете, свързани с македонския въпрос. Но безспорно най-голямото постижение на тома е определящото присъствие на подценявана до момента тематика, свързана с езикознанието, културата и етнографията на Македонската област, които носят същевременно най-убедителното доказателство за българския етнически характер на по-голямата част от територията ѝ. Перифразирайки написаното от Н. Поппетров ще кажем, че македонската тема с основание се разглежда като самостоятелна в българското изкуство и литература.

При оформянето на периодични издания, на плакати, позиви и друг вид акцидентна продукция, македонската тема присъства изразено в българското обществено пространство в определени периоди..., както и в областта на литературата, в художествения живот на България участие вземат редица живописци, скулптори, графици, изкуствоведи с произход от Македония. Без техните приноси представата за българското изобразително изкуство в много отношения би била бедна.

Можем само да допълним, че без Македония историята на България в много отношения би била по-бедна, ако не и невъзможна.

Двутомникът поставя интересни проблеми, чиято интерпретация би била полезна както на тесните специалисти и анализатори, така и на любопитния, но търсец истината и безпристрастен читател. От друга страна, издаването на литература с такова качество и обществено значение е непълноценно, ако не се направи чуждоезиков вариант, който единствено има възможност да достигне до световната общественост. Тук българската държава с нейната дългогодишна липса на политика, която да помага на националните интереси, а не да ги злепоставя, се намира в огромна задлъжнялост. Искаме да пожелаем промяна в обозримото бъдеще на притеснителната тенденция, която заглушава опитите на науката да покаже на Европа и на Света каква всъщност е била Македония.